ZENO VANCEA

ISTORIA MUZICII
Breviar
II

© 2025. Casa de Editură GRAFOART
Toate drepturile rezervate pentru prezenta ediţie.

Ilustraţia copertei:
grafică vectorială proprietatea editurii.

În elaborarea prezentei ediţii s-au folosit lucrările:
Zeno Vancea, *Enciclopedie muzicală*, vol. I-XXIII,
Editura Prietenii Cărţii, [1993].

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
VANCEA, ZENO
Istoria muzicii : breviar / Zeno Vancea. - Bucureşti : Grafoart, 2025-
23 vol.
ISMN 979-0-69492-562-8
Vol. 2: Creaţia vocală din secolele XVI-XVII. - 2025. - ISMN 979-0-69492-564-2. - ISBN 978-606-747-281-3

78

EDITURA MUZICALĂ GRAFOART
de utilitate publică prin Hotărârea Guvernului României nr. 94/2024

LIBRĂRIA MUZICALĂ *GEORGE ENESCU*
Bucureşti, piaţa Sfinţii Voievozi nr. 1

TEL.: **0747 236 278 (07-GRAFOART); 021 315 07 12**
E-MAIL: **GRAFOART1991@GMAIL.COM**
COMENZI: **www.LIBRARIAMUZICALA.ro**

Zeno Vancea

ISTORIA MUZICII
Breviar

Volumul 2
Creaţia vocală
din secolele XVI - XVII

GRAFOART

Cuprins

Introducere.....7

Italia 8

Țările germane.....20

Anglia 22

Spania.....24

Țările nordice.....26

Europa centrală şi răsăriteană.....27

Cântarea corală de rit bizantin 28

Țările române 30

Muzica instrumentală.....31

Lăuta 34

Orga.....38

Clavecin 44

Instrumentele de coarde 50

Barocul muzical.....52

Muzica instrumentală 56

Concluzie 65

Introducere

În volumul precedent al prezentei lucrări am înfăţişat procesul de lentă, dar continuă transformare a modului de exprimare muzicală, de la arhaicele melodii de tip univocal (monofon), până la formele polifone complexe din timpul Renaşterii.

Am încheiat expunerea noastră cu o scurtă prezentare a creaţiei celor doi mari maeştri ai polifoniei corale din secolul XVI, Palestrina şi Lassus.

În volumul de faţă ne propunem să prezentăm, în continuare, creaţia vocală a altor compozitori italieni din acel timp, cât şi a celor din alte ţări europene, urmărind dezvoltarea polifoniei vocale până spre mijlocul Barocului (Schütz). Vom lărgi sfera expunerii noastre şi prin înfăţişarea procesului de dezvoltare a muzicii instrumentale.

Italia

Pe lângă Palestrina şi ceilalţi reprezentanţi ai şcolii romane, în diferite centre artistice ale peninsulei Apenine au activat în secolul al XVI-lea şi alţi mari compozitori, grupaţi în diferite şcoli.

Dacă maeştrii de la Roma – cărora li s-a alăturat o altă mare personalitate creatoare din Italia acelui timp, *Ingegneri* din Cremona (1554 – 1592) – pun în creaţia lor accentul pe un conţinut de sentimente general umane tălmăcit printr-un limbaj simplu şi sobru, creaţia altor compozitori manifestă spiritul individualist al Renaşterii printr-o subliniată notă personală, proprie atât fondului emoţional, cât şi modului de exprimare al fiecăruia.

Mutarea centrului de greutate, în conţinut, de la general-uman la individual, a avut drept urmare şi apariţia unui nou stil; acesta înlocuieşte structura diatonic-modală a melodiei şi armoniei, distingându-se – sub semnul

Țările germane

În secolul al XIV-lea, țările germane nu au avut încă o creaţie corală de valoare egală cu a celor ce se puteau sprijini pe o cultură muzicală mai veche.

După perioada omofonă a Minnesängerilor şi paralel cu cea, tot omofonă, a Meistersängerilor, polifonia vocală înfloreşte în cursul secolului al XV- lea. Primii ei reprezentanţi mai de seamă, ca *Adam din Fulda* (c. 1445 – 1505), *Thomas Stoltzer* (c.1480–1526), *Paul Hofhaimer* (1459 – 1537), se sprijină din punctul de vedere al tehnicii componistice pe creaţia maeştrilor flamanzi, însă în acelaşi timp muzica lor capătă, graţie influenţei folclorului, o notă specific germană, multe din lucrările lor fiind chiar prelucrări de cântece populare. Personalitatea cea mai însemnată o reprezintă în acest domeniu de creaţie compozitorul german de origine elveţiană *Heinrich Fink* (1444-1527).

Este de remarcat că, deşi stilul

compozitor german de valoare universală. Cultivând aproape exclusiv numai muzică religioasă corală, *a cappella* sau cu acompaniament instrumental, creaţia lui Schütz excelează prin largul ei suflu epic, dar în acelaşi timp ea impresionează prin dramatismul vizionar al imaginilor pe care le sugerează. Marea forţă expresivă a muzicii sale, plasticitatea caracterizării muzicale a stărilor sufleteşti a personajelor din *„Scenele biblice”,* cantate şi pasiuni, nu va fi întrecută decât de Johann Sebastian Bach.

Anglia

În primul volum am arătat că stilul polifonic, pornind din Franţa, a ajuns în cursul răspândirii sale la începutul secolului al XV-lea în Anglia, unde reprezentantul său cel mai de seamă a fost *John Dunstable* (1390-1453). În secolul următor, creaţia corală polifonică engleză ia un avânt

Europa centrală şi răsăriteană

Sub influenţa bisericii catolice din Apus, muzica corală polifonică liturgică se dezvoltă şi în ţările catolice mai îndepărtate de marile centre religioase din Apus. Astfel, în secolele al XV-lea şi al XVI-lea ea este cultivată în *Boemia* şi în *Polonia,* unde influenţează şi stilul lucrărilor corale laice.

În urma activităţii de câţiva ani ai lui *Guillaume de Machault* (circa 1300–1377) la curtea lui Jean de Luxemburg din Praga, polifonia vocală prinde repede rădăcini şi compozitorii cehi ai timpului, în frunte cu *Mullich* şi *Magister Savis,* cultivă cu succes acest gen de muzică. Creaţia corală polifonă cehă atinge însă punctul ei culminant în cursul secolului al XVI- lea, datorită lucrărilor lui *Cristoph Harant* (1564-1621) şi *Jan Trojan Turnowský* (†1606).

La o înflorire mai mare ajunge polifonia corală, religioasă şi laică, în Polonia, unde un număr considerabil

Orga

În procesul de dezvoltare a muzicii instrumentale, o importanţă deosebită a avut-o orga. Prima orgă, de formă încă rudimentară, a fost adusă în Apus în anul 757 din Bizanţ, reprezentând un cadou oferit regelui franc Pepin de către împăratul bizantin Constantin Kopronymos.

Timp îndelungat, orga a servit doar pentru susţinerea cântării credincioşilor în timpul serviciului religios, acompaniindu-i la unison. Dezvoltarea polifoniei vocale i-a stimulat apoi pe organiştii bisericilor de a compune piese anume pentru orgă, în stilul polifoniei vocale. Astfel de creaţii, ce nu aveau în mod obligatoriu un caracter religios, au apărut de-a lungul secolului al XV-lea în toate ţările apusene.

Cum orga a fost introdusă în mai toate bisericile catolice din Apus, numărul organiştilor-compozitori, cu o contribuţie mai mare sau mai mică la dezvoltarea muzicii pentru acest

Clavecin

Datorită specificului ei de construcţie, orga se potrivea mai puţin pentru a fi folosită în casă. Dorinţa de a dispune de un instrument cu o sonoritate mai redusă decât aceea a orgii, dar în acelaşi timp capabil de a reda, ca şi orga, compoziţii de factură mai complexă, a constituit un puternic stimulent pentru perfecţionarea diferitelor forme ale străvechiului ţambal; deşi acesta avea mai multe corzi (lovite cu două beţe), nu era la fel de potrivit ca lăuta sau orga pentru executarea de acorduri. După multe încercări, cele două beţişoare au fost înlocuite cu un dispozitiv de pene metalice – declanşate de o claviatură – care puneau corzile în stare de vibraţie prin atingerea (ciupirea) laterală sau prin lovirea corzilor de jos în sus. În funcţie de unul sau altul din aceste mecanisme, noul instrument – strămoşul pianului de azi – avea şi nume diferite. Încă de prin secolul al XV-lea, erau cunoscute trei variante

exprimată într-o formă concentrată, patosul elevat, dar lipsit de retorism, monumentalitatea în ciuda unei extensiuni nu prea mari a formelor. Exemplul cel mai caracteristic ni-l oferă în privinţa aceasta muzica lui Bach, în timp ce o bună parte din creaţia lui Händel poate servi ca pildă pentru ilustrarea laturii festive a Barocului[4].

Muzica instrumentală

Sonata monotematică reprezintă forma care va căpăta un rol deosebit în muzica Barocului.

O contribuţie de seamă la cristalizarea formei de sonată („da camera" şi „da chiesa") pentru vioară cu acompaniament de clavecin sau de violoncel au avut-o compozitori ca *Biagio Marini* (1594-1663), *Giovanni Battista Mazzaferrata* (†1691), urmaţi

---

[4] De la spaniolul „barroco", care înseamnă o perlă în formă neregulată, în sens larg ceva neobişnuit, ieşit din comun.

monumental. În cursul secolelor XV – XVI are loc şi un lent proces de modificare a gândirii muzicale, o mutaţie a modului de exprimare de pe planul prin excelenţă orizontal, pe cel vertical-armonic.

Concluzie

În secolul al XVI-lea, creaţia vocală europeană atinge apogeul polifoniei renascentiste. Compozitori ca Palestrina şi Lassus desăvârşesc arta contrapunctului în misse şi motete a cappella, unde vocile se împletesc într-o textură echilibrată. Genurile laice precum madrigalul şi chansonul înfloresc, reflectând gustul Renaşterii şi integrând adesea motive populare. Apar şcoli regionale cu stil propriu: în Italia, şcoala romană cultivă sobrietatea polifoniei vocale, iar la Veneţia se experimentează policoralitatea şi cromatismul îndrăzneţ. Maeştrii franco-flamanzi răspândesc acest stil în Europa, iar compozitorii

din Anglia şi Spania valorifică folclorul local, imprimând muzicii corale o identitate naţională.

În pragul secolului al XVII-lea, schimbări majore marchează începutul Barocului muzical. Atenţia se mută de la împletirea egală a vocilor la expresivitatea unei singure voci cu acompaniament instrumental. Acest nou stil – monodia acompaniată – revoluţionează muzica vocală şi generează genuri noi precum opera, oratoriul şi cantata. Compozitori ca Monteverdi sau Schütz îmbină vechea polifonie cu noile tehnici armonice, conferind muzicii o forţă emoţională. Astfel, de la echilibrul sobru al stilului renascentist s-a ajuns la dinamismul şi contrastul barocului timpuriu. Aceste transformări fundamentale – afirmarea treptată a tonalităţii, apariţia formelor vocal-instrumentale moderne şi diversificarea şcolilor naţionale – au pregătit dezvoltările muzicale ale epocilor următoare.